

ATATÜRK'ÜN KAYSERİ'Yİ ZİYARETLERİ

Yrd. Doç. Dr. KEMAL GÖDE

Mustafa Kemal Paşa, Millî Devlet kurma yolunda, 19 Mayıs 1919 tarihinde *Türk Millî Mücadele Hareketi*'ni başlatmak üzere Samsun'a çıktıktan sonra, 22 Mayıs 1919 tarihli ilk resmi raporunda; Türk Milleti'nin yabancı himâyesini istemeyeceğini ifâde ile Millî Mücadelemizin ve Cumhuriyetimizin kuruluşuna esas olan şu cümleyi dost düşman herkese duyurmuştur. "*Millî birlik olup, hâkimiyet esasını ve Türklük duygusunu hedef seçmiştir.*" 26 Mayıs 1919'da Havzalılar ile yaptığı sohbette ise, Mustafa Kemal Paşa: "*Hiç bir zaman ümitsiz olmayacağız ve memleketimizi kurtaracağız.*" diyerek, Türk Milletini iç ve dış düşmanlara karşı millî mücadeleye davet etmiştir.

Havza'dan mülki âmirilere ve komutanlara göndermiş olduğu bildiriyle işgâl hareketlerine ve özellikle İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine karşı millî gösteriler yapılmasını ve bu gösterilerin Türk ve Dünya kamuoyuna telgraflarla duyurulmasını istemiştir. Bu cümleden olmak üzere; Kayseri'ye de "*Ordu Müfettişi Mustafa Kemal*" imzasıyla 28 Mayıs 1919 tarihli Havza çıkışlı bir telgraf gelmiştir. Kayserililer, İzmir'in işgâlinin tel'in ve protesto edilmesi yolunda, millî mitingler yapılmasını isteyen Mustafa Kemal Paşa'nın bu tarihî emrine hemen uymuşlar ve miting yapmak üzere teşebbüse geçmişlerdir. Fakat, bu millî teşebbüse, zamanın Kayseri Mutasarrıfı izin vermemiş ve böylece de, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline lânetlemek üzere, ülkenin pekçok yerinde açık hava mitingleri yapılmasına rağmen Kayserililer, bu millî heyecanlardan mahrum bırakılmaya çalışılmıştır. Ancak Kayserililer, İzmir'in işgaline karşı uyanan bu millî heyecanlarını, Kışıkapı semtindeki Aynalı Gazino'da yapılan bir toplantıda ortaya koyarak, Türk Milleti'nin müşterek tepkisine katılmaktan geri kalmamışlardır¹.

Millî mücadele yolunda Kuvay-ı Milliye ruhunun ilk kıvılcımı olan bu Aynalı Gazino toplantısından sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da-

¹ Kalaç, Ahmet Hilmi: *Kendi Kitabım*, Ankara 1960, s. 147; Ahmet Vehbi Ecer, "Millî Mücadele'de Kayseri", *Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Tebliğleri*, s. 44 ve Aynı Müellif, "Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet-i Temsiliye Reisi olarak Kayseri'ye Gelişi" *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 4. Kayseri 1987, s. 99.

ki faaliyetlerini ve tamimlerini Kayserililer, Ahz-ı Asker Kalem Müfettişi Binbaşı Fehmi Bey aracılığıyla günü gününe öğrenmeye ve Türk Millî Mücadele Hareketi'ne gönül vermeye başlamışlardır.

Türk Milletinin istiklâlilini, yine Türk Milletinin azim ve kararının kurtarması için teşkilatlanmak üzere, Sivas'ta millî bir kongre toplanması hususunda yapılan millî davet özelliğinde olan Amasya Tamimi'ni kaleme alan Mustafa Kemal Paşa, "*Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür, asla ayrılık kabul etmez*" hükmünü kabul eden Erzurum Kongresi'ne ve bütün millî cemiyetleri "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*" ismi altında birleştiren Sivas Kongresi'ne başkanlık etmiş ve her iki Kongrede de seçilen Temsil Heyeti ile Anadolu'da millî bir devlet ve hükümet kuracağını göstermiştir.

Mustafa Kemal Paşa *Amasya Tamimi*, *Erzurum* ve *Sivas Kongreleri*'nde alınan kararlarla ortaya çıkan millî hareketin ve kuvây-ı milliye ruhunun iyi anlaşılabilmesi için Sivas'ta 14 Eylül 1919'da "*İrâde-i Milliye*" isimli bir gazete yayınlamıştır.

Bilindiği gibi, Mustafa Kemal Paşa tarafından yayınlanan 22 Haziran 1919 tarihli Amasya Tamimi ile her yerden üçer delegenin seçilip, Sivas'a gönderilmesi istenmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya Genelgesi'ndeki bu delege isteği konusunda bir karar vermek için Kayseri ileri gelenlerinden 40-50 kişi, Ağustos ayında Aşcızâde Mehmed Bey'in İçerişar Mahallesi'ndeki evinde toplanmışlardır. Toplantıya Kâtipzâde Nuh Naci, Hacırlı Zâde Mustafa, Taşcızâde Osman, Ağırnaslı Mustafa, Mazhar Karakaya, Yedekçizâde Mehmed ve kardeşi Hüseyin, Behçetizâde Tevfik, Bahçelizâde Ahmed, Halaçoğlu Ahmet Hilmi, Binbaşı Fehmi Bey ve pek çok Kayserili katılmıştır. Toplantıyı Binbaşı Fehmi Bey açmış ve Ahmed Hilmi kalaç da bir konuşma yapmıştır. Toplantıda yapılan konuşmalarda Sivas Kongresi'ne delege olarak üç kişinin istendiği dile getirilmiştir. Neticede, 4-12 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'ne katılmak üzere İmamzâde Ömer Bey, Katipzâde Nuh Naci Bey ve Ahmed Hilmi Kalaç seçilmişler ve fakat ertesi gün Sivas'a gidip gitmeme konusunda tereddütler meydana geldiğinden, hareket birkaç gün gecikme ile gerçekleşmiştir. Bu üç kişilik kongre heyeti, deri ve buğday tüccarı gibi yola çıkarak, gerçek maksatlarını gizlemişlerdir. Kongreye geç kaldıklarını yolda, İstanbul gazetelerine haber ulaştırmak isteyen Ruşen Eşref Ünaydın'dan öğrenmişler ve ertesi gün Sivas'a vararak Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüşlerdir. Mustafa Kemal Paşa'nın geç kalma sebebini öğrenmek istemisi üzerine, delegelerden Ahmet Hilmi Kalaç: "*Kayserililerin mühim bir meselede karar verirken, her şeyi hesaplayarak, harekete geçmek karakterinde olduklarını*" ifâde

ile konuya açıklık getirdikten sonra, Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben: "Bundan böyle Kayseri, sizin safinızda ve emrinizde vatanî vazifesini yapar" şeklinde Kayseri'nin ve Kayserililerin Millî Mücadele'de üzerlerine düşeni yapacaklarına dair söz vermiş, diğer delegelerden Nuh Naci Bey ile Ömer Bey de bu sözü onaylamışlardır. Mustafa Kemal Paşa da, ülkenin içine düştüğü kötü durumu ve bu kötü durumdan milletçe teşkilatlı bir şekilde harekete geçilmesiyle kurtuluşun mümkün olacağını Kayseri heyetine ifâde etmiştir².

Kayseri Heyeti, Sivas'ta beş gün kaldıktan sonra kongre kararlarını ve *İrade-i Milliye* gazetesinin bazı nüshalarını alarak Kayseri'ye dönmüşlerdir. Delegeler, Kayseri'nin ileri gelenleriyle Ahmed Paşa İlkokulu binasında bir toplantı yapmışlar; Mustafa Kemal Paşa'nın fikirleri ve Sivas Kongresi hakkında bilgi arz etmişlerdir. Ayrıca toplantıda Kongre kararları okunmuş ve Kayseri'de "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*"nin şubesi açılmıştır. Şube merkezi olarak Cumhuriyet Meydanı'nda bugünkü saat kulesinin altı kararlaştırılmış ve Cemiyetin idâre heyetine gizli oyla; Nuh Naci Yazgan, Ahmed Hilmi Kalaç, Mazhar Karakaya, Ahmed Remzi, Mustafa Ağırnaslı, Uşşakî Osman Bey ve Binbaşı Faik Selen seçilmişlerdir. Delegelerin Sivas'tan getirmiş oldukları millî mücadele hareketini dile getiren "*İrade-i Milliye*" gazetesi dağıtılmış ve büyük ilgi görmüştür³.

Heyet-i Temsiliye'nin Kayseri'ye Gelişi ve Mustafa Kemal Paşa'nın Kayserililere Beyânnâmesi:

Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa ve Heyet üyeleri, Kayseri-Kırşehir üzerinden Ankara'ya gitmek üzere, 18 Aralık 1919 Perşembe günü karlı bir havada, Sivaslılar'ın sevgi gösterileri arasında Sivas'tan hareket etmişler ve 19 Aralık 1919 Cuma günü akşamı Kayseri'ye gelmişlerdir. Kayserililer hava soğuk ve karlı olmasına rağmen; yaya, atlı, arabalı olmak üzere, Çifte Kümbedler, Kumarlı ve Kayırhan'a kadar yolun iki tarafını doldurarak, "millî bir hahramana lââyk" bir şekilde Mustafa Kemal Paşa ve dava arkadaşlarını karşılamışlardır. Akşam vakti kar yavaş yavaş yağarken Mustafa Kemal Paşa'nın otomobili görünmüştür. Çifte Kümbedler'de otomobilinden inerek Kayserililer'i selâmlayan Mustafa Kemal Paşa yanında Rauf Bey ve diğer heyet üyeleri olduğu halde, atlı birliklerin sevgi hâlesi içinde yoluna devam etmiştir. Albayraklarımızla süslenmiş ve yediden yetmiş Kayseri halkının doldurduğu caddelerden, halkı selâmlayarak geçen Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekiler ikametlerine tahsis olunan Sivas Kapısı'

² Kalaç, Hilmi: a.g.e., s. 150-153; A. Vehbi Ecer, "Millî Mücadele'de Kayseri", s. 44-45.

³ A. Hilmi Kalaç, a.g.e., s. 155; A. Vehbi Ecer, a.g. makale s. 45.

ndaki İmâmzâde Reşid Bey'in evine inmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet-i Temsiliye Reisi olarak Kayseri'ye gelişini; "*İrâde-i Milliye*" ve "*Adana'ya Doğru*" gibi gazeteler halka duyurmuşlardır. Heyet-i Temsiliye'nin Kayseri'ye gelişini, heyet üyesi Mazhar Müfit Kansu ve Sivas Kongresi Kayseri delegesi Ahmed Hilmi Kalaç Beyler de uzun uzun anlatmışlardır. İlk misafirlik sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın yanında ev sahibi İmamzade Reşid Bey, Faik Selen Bey, İbrahim Safa Bey bulunmuşlardır. Mustafa Kemal'in yol arkadaşları arasında ise; Rauf Orbay ve Mazhar Müfid Kansu'dan başka, Hakkı Behiç Bey, Binbaşı Hüsrev Gere, Dr. Refik Saydam ve Yaver Cevat Abbas Beyler'in buldukları bilinmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın yol arkadaşı Mazhar Müfid Kansu'nun arabası Sultan Hanı'nın üstündeki Kazıl Yokuş'ta kara saplanmıştı. Mustafa Kemal Paşa, O'nun arabasının kurtarılmasını istemiş ve bu istek hemen yerine getirilerek; araba ve yolcular Kayseri'ye getirilmişlerdir. Mazhar Müfit Bey gelinceye kadar sofraya oturmayan Mustafa Kemal ve arkadaşları geç saatlerde yemeklerini yemişler ve Hükümet erkânını ve Kayseri ileri gelenlerini kabul etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa, Mazhar Müfid Bey ve Hüsrev Bey, İmâmzâde Reşid Bey'in evinde, Rauf Bey de Nuh Naci Bey'in evinde, misafir edilmişlerdir. Ertesi gün yâni 20 Aralık 1919 cumartesi sabahından itibaren Mustafa Kemal Paşa, Belediye'yi ve Hükümet'i ziyâret etmiş, Kayseri Halkı ile ve bilhassa din adamlarıyla Raşid Efendi Kütüphanesi'nde toplantı yapmıştır. Bu toplantıda; ilim adamları ile esnaf ve tüccardan ileri gelenler bulunmuştur. Öğle yemeğinden sonra, itibarlı din adamı Kızıklı Hacı Kasım Efendi'nin -hasta olduğu için- evine giden ve onun dua ve iltifatlarına mazhar olan Mustafa Kemal Paşa, bu ziyâretten çok memnun kalmıştır. Bundan sonra, ertesi gün Kayseri halkına hitaben, teşekkür ve memnuniyetlerini ifâde eden ünlü beyânnâmesini hazırlamıştır. Böylece, 20 Aralık 1919 gününü çeşitli toplantı ve görüşmelerle tamamlayan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, Kayseri'de ikinci tarihî günü ve geceyi de aynı evlerde geçirerek, 21 Aralık 1919 Pazar sabahı saat 9'da Kayserililere bir beyânnâme yayınladıktan sonra Ankara'ya gitmek üzere Mucur'a hareket etmişlerdir⁴. Bilindiği gibi, *Heyet-i Temsiliye*, 27 Aralık 1919'da *Türk Milli Mücadele Hareketi*'nin merkezi olacak olan Ankara'ya vasil olmuştur.

"Kayseri Ahali-i Muhteremesine,

Anadolu'nun hayat-ı iktisadiyesinde ebedî bir mevki-i bülendi olan Kayseri'nin Heyet-i Temsiliye'ye açtığı ağıuş-u samimiyet ve uhuvveti o kadar hâr, o kadar nevazişkâr oldu ki, Muhterem Kayserililere alenî bir lisân-ı minnet ve şükran ile hitab etmeye lüzum gördük. Kadın, erkek, çocuk,

bütün efrâd-ı milletin umumî bir galeyân ve heyacan ile izhâr ettiği teveccüh ve samimiyet, Heyet-i Temsiliye'yi teşkil eden nâçiz fertlerin şahısları itibariyle değil, asıl müteveccih olduğu gâye-i mukaddese-i vahdette, bilâ istisna her kalbin birleşmiş ve her kuvvet ve şahsiyetin itilâf ve irtibat etmiş bulunması cihetiyle pek kıymetli ve pek ulvî mahiyettedir.

Heyet etrafında her çehrede ve her Türkten taşan tufan-ı muhabbet ve samimiyet içinde hayatını vakfetmiş olduğu mesainin âmâl-i milliyeye tamamen istinad ettiğini görmekte, bahtiyar ve memleketin yegane hâris-i tamamiyeti ve milletin ilk ve son çare-i necat ve selâmeti olan bu vahdet devam ettikçe, istikbâlin telâfi-i menfaâtına behemahal imkân bahsedeceğinden ümitvar oldu.

Bu tahassüsât ile gaye-i milliyeye daha ziyâde kuvvet ve metanetle yürümek için milletin azîm ve imânına istinat hissederek müteşekkîr kaldı.

Anadolu'nun kalbi heyecanına bu seyahatımızın ilk merhalesinde Kayseri'de temas ettik. Bu, temasın bıraktığı hâtıra-ı hürmet ve merbutiyeti ve şahsen mütehassis olduğumuz âsâr-ı uhuvvet ve nezaketin tevliid ettiği, hiss-i şükranı ömrümüz oldukça muhafaza edeceğiz. Gayemiz, şiddet-i merbutiyetin yüreklerimize bahsettiği hiss-i iftihar ile seyâhatimize devam ederken, arkamızda da Anadolu'nun bütün teheyycat-ı vatan-perverânesini nefsinde en güzel temsil ve tecelli ettirmiş kuvvetli, zeki, muktedir, samimi bir merkez-i faaliyet mevcut olduğunu daima düşünererek müftehir olacağız.

Bu tahassüsâtı ve iftihar hislerini bize hissettirdiğinden dolayı Kayseri'nin muhterem ahâlisine teşekküratımızı alenen takdîm ve gâyeye müteveccih mesaide daima kalben müttehid kalarak arz-ı vedâ ederiz"⁴.

Üç defa gelmiş ve incelemelerde bulunmuştur. Bu ziyaretleri şöyledir:

Atatürk, Kayseri'ye ikinci defa olmak üzere 13 Ekim 1924 tarihinde Erzurum dönüşünde gelmiş ve eşi Lâtife Hanım ile iki gece kalmışlardır. Bu gelişlerinde Kayseri Lisesi'ne de uğramış ve eşi Lâtife Hanım ile birlikte okulun hâtıra defterini imzalamışlardır.

Atatürk, 20 Eylül 1928'de Kayseri'ye üçüncü defa gelişlerinde, Belediye bahçesine karatahta koydurarak, Kayserililer ile yeni yazı üzerinde görüşmeler yapmıştır. Yeni yazıyı on günde öğrendiğini söyleyen bir Kay-

⁴ Ecer, A. Vehbi: "Mustafa Kemal Paşa'nın... Kayseri'ye Gelişi", s. 99-105 ve "Milli Mücadele'de Kayseri", s. 45-46.

⁵ Bu beyânâme, Cumhuriyet Meydanı'ndaki Atatürk Heykeli kaidesine yazılmıştır. Bakınız: *Atatürk'ün Tamim ve Beyannâmeleri*, Ankara 1964, IV, s. 139.

serili vatandaşı göstererek: “*Bak İsmet, on günde öğrenmiş*” diyerek takdir etmiştir. Bu hareketiyle O, yeni yazının kolay öğrenildiğine işaret etmiştir.

Atatürk, Kayseri’ye dördüncü defa 4 Şubat 1934’de teşrif etmiştir. Gelişinin ertesi günü şehirdeki faaliyetleri yerinde görmekten memnurluk duymuştur. Bu cümleden olmak üzere; Atatürk, Tayyare Fabrikası’nı, Talas’ı ve Kayseri Hunat Medresesi müzesini gezmiş ve ilgililerden bilgi almıştır. Hunat Hatun Türbesi kaidesi ve Camii’nin alınlığındaki Selçuklu taş işçiliğini takdir etmiştir. Müzeden çıkışında halk kendisini, fevkâlede tezahüratla karşılamış ve alkışlamıştır.

Türk İstiklâl Harbi’nin zaferle neticelenmesiyle başlayan yeni Türkiye’nin gelişmesinde *Kayseri*, örnek bir şehir olarak kalkınmış ve kalkınmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak; Gâzi Mustafa Kemal Atatürk, *Heyet-i Temsiliye Reisi* olarak Kayseri’ye gelişinden başka, *Cumhurbaşkanı* sıfatıyla da üç defa gelmiş ve Kayserililer O’nu çok iyi karşılamışlar, O da Kayserililer’i takdir etmişlerdir.